

Г16

4016р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ГАЛУЩАК Мар'яна Степанівна

УДК 1(091)(4):141.7:162.12(043.5)

**ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КРИЗОВОГО
СТАНУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ**

Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2015

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, доцент
Лімонченко Віра Володимирівна,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, професор кафедри філософії
імені професора Валерія Григоровича Скотного

Офіційні опоненти – доктор філософських наук, доцент
Петрушенко Оксана Петрівна,
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького,
завідувач кафедри українознавства;

кандидат філософських наук, доцент
Облова Людмила Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться «2»червня 2015 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «30» квітня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема постмодерну/постмодернізму як нової культурно-інтелектуальної ситуації та характерної для неї парадигми мислення активно обговорюється з кінця 60-х років XX століття. Солідний масив літератури не усуває актуальності цієї проблематики: амбівалентність поняття «постмодерн» при широкому використанні його потребує понятійної критичної аналітики – не як негативно-відкидальної процедури всупереч апологітичним схвальним прийманням, а як ретельного і вдумливого осмислення культурно-інтелектуальної ситуації, ідентифікація якої відбувається за допомогою терміну, побудованого як рекламний трюк у вигляді оксюмору. У бурхливо-різнобарвному інтелектуальному просторі загострюється потреба такої оптики, яка б зберігаючи неодмінну залученість у сучасність (позиція не-алібі за М.Бахтінін), надавала можливості розрізнення.

Отже, актуальність теми зумовлена двома рівнями чинників: по-перше, ті, які пов'язані з кризовим станом духовно-світоглядної, культурної, суспільної та екзистенціальної ситуації людини; і по-друге, ті, які зумовлені розвитком постмодерністськи орієнтованої думки, мірою рефлексії щодо цього стану у філософії. Це зумовило постановку проблеми, яка б акцентувала увагу на руйнації життєво-поведінкових принципів та орієнтирів, характерних для традиційної класичної епохи, представленої просвітницькими типами думки, і ширше – характерними для секулярної новоевропейської автономної раціональності, що достатньо часто викликає розгубленість широких верств населення та викликає виникнення кризи свідомості, її установок, переоцінку ідей і поведінкових моделей.

Пошуки нових підстав та зразків, які б збалансовували дисгармонійність, асиметричність та непропорційність, що постулює наша «постсучасність», закономірно відновлюють інтерес до традиційних, але усунених сучасними запитами та пріоритетами, світоглядних систем у їх класичному значенні – науки, релігії, мистецтва, які постають основними репрезентантами в аналізі стану. Проблема свідомості, зважаючи на прагматичний і споживацький характер нашої епохи, залишається однією із складних та суперечливих проблем, яка набуває особливої гостроти та актуальності на початку XXI століття. Ситуація кризи, якою означена сучасність, потребує розширення горизонтів, без чого неможливо вийти з апорійності, зосереджуючись на власній злободенності. Уникнути тупикової одномірності можливо при оперті на певний метарівень, залучаючи термінологію О.П'ятигорського, прийняту українською дослідницею М.Савельєвою: метапозиція відноситься не до спостережень світу, про який мислять, а до мислення про цей світ, причому це виключає єдину точку зору, оскільки мислення про мислення сучасних мислителів не здійснюється з позицій абсолютного спостерігача. Свідомість містить зразки, ідеали, певні еталонні характеристики реальності, від яких відштовхується і до яких прагне людина у своєму бутті. Завдяки свідомості ми маємо здатність

вимірювати, оцінювати, синтезувати будь-що у цьому світі. Свідомість забезпечує людині особливий спосіб буття, який вирізняється своєю пізнавальною і творчою здатністю і саме це обумовлює антропологічний вимір даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою комплексної науково-дослідної роботи кафедри філософії «Діалектика духовних процесів», що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (державний реєстраційний номер 0112u005096).

Мета дисертаційного дослідження – філософсько-культурологічний аналіз кризового стану європейської свідомості епохи постмодерну та аналіз характеру і наслідків цієї кризи у різних сферах життєдіяльності людини – релігійній, мистецькій, науковій та історичній, що утворюють основний соціокультурний базис європейського світобачення.

Реалізація поставленої мети передбачає необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити культурологічні конотації поняття «криза»;
- проаналізувати історичні передумови та теоретичне підґрунтя осмислення кризових тенденцій у філософії ХХ століття;
- виявити антропологічний зміст постмодерної парадигми мислення;
- простежити зміну установок свідомості у релігійній, мистецькій, науковій та історичній сферах, що представляють основні модули людської життєдіяльності;
- встановити способи орієнтації та здійснення думки, характерної для постмодерну;
- виявити місце есхатологічно-апокаліптичних мотивів у сучасних культурно-історичних тенденціях та у конституюванні постмодерністського філософського дискурсу.

Об'єкт дослідження – культурологічні та філософські концепції мислителів ХХ століття, які ідентифікуються у науковій спільноті як постмодерн.

Предмет дослідження – характер організації думки, який опізнається як кризовий стан європейської свідомості епохи постмодерну.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань автор залучає метод історизму, який дозволив побачити тенденції розвитку кризового світосприйняття в процесі їх становлення, зокрема в першому розділі дослідження. Важливим для розкриття проблематики роботи є загальнонауковий метод системно-структурного аналізу, який розгортається у філософсько-антропологічній площині через метод концептуально-категоріального аналізу при осмисленні постмодерністських текстів, методи сходження від абстрактного до конкретного і єдності логічного та історичного при розкритті та викладенні отриманих у дослідженні результатів. Використаний феноменологічний метод як метод розгляду свідомості: за його допомогою виявляються особливості світосприйняття

нашого сучасника. Метод компаративного аналізу використано з метою встановлення ідейного зв'язку між сучасними постмодерністськими мислителями та представниками класичної філософської парадигми. Дослідження базується і на використанні герменевтичного методу, який сприяє залученню дослідника до розкриття змісту текстів, а також можливості інтерпретувати праці, які прямо чи опосередковано стосуються даної теми, при цьому був застосований метод аналогії. Особлива роль відводиться міждисциплінарному підходу. Вказані ідеї та підходи використовуються у дисертаційному дослідженні як комплексно, так і в окремих випадках, як цього вимагають мета та завдання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на підставі культурологічного та антропологічного аналізу постмодерністської філософії визначено змістовну специфіку сучасного світосприйняття та розкрито механізми його трансформації.

Наукова новизна конкретизується у наступних положеннях, які виносяться на захист:

Уперше:

- виявлено антропологічний зміст постмодерної думки як такого способу мислення, що дозволяє з достатньою мірою очевидності й достовірності експлікувати зміст феноменів свідомості: притаманна постмодерній філософії рефлексія нового типу характеризується нігілістичним спрямуванням та деструктивними процесами, що руйнують критично-аналітичну функцію мислення і приводять до втрати ідентичності сучасним індивідом свого Я, яке підміняється динамічною множинністю масок-я, тотальною гіперкомунікацією без необхідності «живого» спілкування та безпосереднього сприймання Іншого;

- простежено зміну установок свідомості у мистецтві, типовому для постмодерної чутливості, орієнтованій на тематику хаотичної ентропії: це обумовлює руйнацію цілісного художнього образу і блокує установку на катарсис, акцентуючи штучну ілюзорність – цим засвідчена криза символічних форм і неможливість відрізнити справжнє від підробки; ґрунтом мистецтва стає не вироблення людського у людині, а споживання у формі безвідповідальних розваг;

- експлікована спорідненість постмодерністської моделі мислення з софістикою, і це відразу вказує на деяку інваріантність пізнавального процесу: полюс критичного релятивізму відіграє роль сейсмографу, що засвідчує кризову ситуацію, вимагає переоцінки базових підвалин інтелектуальних процесів, нового судження щодо того, що є онтологічно-первинним і наданим людині, і що є конструктивно-похідним, свавільно-уявним.

Уточнено:

- культурологічний зміст поняття «криза», яке засвідчує як необхідну умову збереження культурного потенціалу вимогу самоідентифікації, що розгортається як критичний перегляд власних підстав;

- причини та джерела виникнення нігілістичних та деструктивних установок, які покладені в основу постмодерністського типу думки;

- доречність розрізнення чіткого й дифузного постмодернізму, що є вихідним для аналітики суспільної свідомості, коли конститутивними є безособові розмиті настрої, а не чіткі продумані концепти; такий постмодернізм постає анонімним, набуваючи рис популярної спрощеності на відміну від навантажених цитатними посиланнями та культурними лейтмотивами праць визначальних представників постмодернізму;

- умови взаємозв'язку концептів «смерті Бога», «смерті суб'єкта», «смерті автора» та їхнє відношення до формування концептуальних побудов «кінця історії» та «постісторії»;

- значущість та роль постмодернізму у становленні та подальшому розвитку європейської інтелектуальної традиції, що призвело до переоцінки ролі та значення усієї класичної філософії та тих істин, які нею продукувалися, а також до розширення пізнавальних методів, вироблення нової філософської мови, нового категоріального апарату та методів, що дозволяє робити висновок про софістичний характер постмодернізму.

Отримали подальший розвиток:

- розуміння негативістського спрямування постмодерністського мислення не як дестабілізаційного та деструктивного процесу, а як пошуку нової конструктивності та цілісності, спробу розширити сферу свого впливу та дії, що змушує виробляти нові методи і підходи, які б відповідали вимогам часу;

- встановлення специфіки постмодерністської філософії через її прояви в релігійній, мистецькій, науково-історичній сферах та її вплив на формування сучасного світосприйняття;

- розкриття проблеми «ідентичності», яка постає серйозною проблемою для всієї філософії ХХ ст.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Дане дослідження дає змогу осмислити ситуацію як кризову: ґрунтовніше дослідити стан кризовості як головну ознаку сучасної свідомості, що зачепив чи не кожную сферу життєдіяльності людини – релігію, мистецтво, науку, історію. Саме криза, яка, незважаючи на значні та небачені до сих пір досягнення техніки, постає основним репрезентантом нашої сучасності, вказує нам на те, що потрібно шукати альтернативних шляхів виходу з даної ситуації, інакше символічний концепт «кінця історії» загрожує сьгоднішньому постлюдству перетворитись в аналог «кінця людини». Дисертаційне дослідження надає матеріал для навчальних курсів культурології, філософської антропології, сучасної західної філософії, етики.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою. Висновки і положення наукової новизни одержані автором самостійно. Усі опубліковані роботи, в яких відображено основні результати дисертаційного дослідження, написані без співавторів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданнях і наукових семінарах кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного Державного педагогічного університету імені Івана Франка. Матеріали

дисертації, її основні положення та висновки доповідались автором на міжнародних наукових конференціях: «Філософія і культура російського Срібного віку» (Дрогобич, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010, 2011), «Людинознавчі філософські читання» (Дрогобич, 2008, 2010, 2011), Міжнародна наукова конференція «Богословське та філософське осмислення ісихастської традиції» (Київ, 2005), Міжнародна наукова конференція «Православ'я і світ: еклезіологія – антропологія – культура» (Київ, 2006), «Читання, присвячені пам'яті засновника Львівсько-Варшавської школи К. Твардовського» (Львів, 2006, 2007, 2009, 2011), Наукова конференція «Філософія гуманітарних наук: актуальність і перспективи розвитку» (Чернівці, 2006), Всеукраїнська наукова конференція «Духовність. Культура. Цивілізація» (Львів, 2008), Всеукраїнська наукова конференція «Буття філософії: здобутки минулого та виклики сучасності» (Дніпропетровськ, 2014); *місуніверситетському круглому столі*: «Ф.М. Достоевський і світова філософія» (Львів, 2008, 2014).

Публікації. Основні ідеї та результати дослідження викладені в чотирнадцятьох публікаціях, з них у науковому періодичному виданні іншої держави з наряду, за яким підготовлено дисертацію, – одна, у фахових виданнях України з філософських наук – шість, у збірках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій – сім.

Структура дисертаційного дослідження зумовлена специфікою її предмета і логікою розкриття теми, а також метою та головними завданнями дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають у себе дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 241 сторінку, з них 199 сторінок основного тексту. Список використаних джерел становить 42 сторінки і нараховує 422 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, розкривається ступінь розробленості проблеми, визначені дослідницькі завдання та наукова новизна, вказується практична цінність отриманих результатів, ступінь апробації, визначається структура та обсяг дисертації.

У **першому розділі «Джерельна база, аналітика літератури та методологічна специфіка дослідження»** розглядається поставлена проблема через аналіз основних ідей та положень мислителів, які сформулювали, окреслили і розвинули основні ідеї постмодернізму (Ж.Батай, М.Бланшо, Ж.Бодрійяр, Ж.Дельоз, Ф.Гваттарі, Ж.Дерріда, Ж.-Ф.Ліотар, Ж.-Л.Нансі, Р.Рорті, М.Фуко, У.Еко) та здійснюється огляд літератури критично-аналітичного спрямування (П.Андерсон, В.Вельш, Г.Дебор, Р.Генон, С.Лангер, Ж.Ліповецькі, К.Харт, Дж.Ваттімо, Х.Вайт).

Проводиться розрізнення постмодерну як стану культури, у якому вона опинилась у останній третині ХХ століття, незалежно від того, яку

рефлексивну позицію займає агент культурних практик та постмодернізму як стратегії, що проводиться свідомо і акцентовано (Дж.Ваттімо, Дж.Е.Вейз, І.Пльн, Ю.Давидов, В.Діанова, В.Фурс), причому це відноситься як до напрямів у мистецтві, так і до теоретичної установки, в основі якої лежать ідеї постструктуралізму, але в обох випадках слід мати на увазі, що це такий ціннісно-установочний тип свідомості, який проголошує особливі стосунки з традицією, орієнтованими більше на світовідчуття і переживання людини, ніж на пошуки і науково-теоретичне обґрунтування тих чи інших наукових істин (Ж.-Ф.Ліотар, Ж.Бодрійяр).

Критика логоцентризму як надмірної довіри до всевладності розуму якоюсь мірою покликана зняти напругу тиску «краціо». Але постмодернізм залишається рухом інтелектуальної еліти, таким, що не зачіпає життєві установки «мовчазної більшості», яка потрапляє у вимір маніпулятивних форм влади – тим ефективніших, чим непомітніших. Гедонізм і скептицизм стають домінуючими настроями, що дає підстави проводити аналогії з епохою пізньої античності й елліністичного приймання усього – і це також є свідченням перехідного кризово-персоцінвального своєї засади стану свідомості.

Вагому роль в осмисленні постмодерністських тенденцій у мистецькій та науково-практичній сфері складають концепції Дж.Батлер, В.Вельша, Ч.Дженкса, Г.Кюнга, У.Еко; філософсько-соціологічні аспекти постмодернізму відображаються у працях Р.Рорті, Ф.Джеймісона, Д.Белла, А.Турина, З.Баумана. Концептуальною наскрізною установкою дослідження є спроба розглянути і осмислити характерний для ситуації постмодерну тип свідомості, уникаючи і повного занурення й довіри на слово усім «новаціям» постмодерну, що здатні усунути здатність розрізняючого критичного бачення й розуміння, і суцільної негативістської підозри й викриття постмодерну як інтелектуального шахрайства, як це реалізовано А.Сокалом та Ж.Брікмоном.

У другому розділі «Кризовий стан культури як проблема неklasичної європейської філософії» осмислюється виникнення і розгортання кризових тенденцій сучасної західноєвропейської культури, які аналізуються через призму таких провідних напрямків філософської думки ХХ ст., як філософія життя, екзистенціалізм, франкфуртська школа і постмодернізм, де найбільш розгорнуто представлена людина та мінливі стани її свідомості.

У першому підрозділі «Філософсько-культурологічний аналіз концепту “криза”» феномен кризи осмислюється як характеристика тривалого історико-культурного періоду, свідчення тупикової апорійності, яка потребує нового критичного розгляду, тим більше, слова «криза» і «критика» етимологічно споріднені. Особливістю сучасного бачення сутності кризи є те, що сьогоднішня криза головним чином трактується як криза сприймання і свідомості; для того, щоб її подолати потрібна фундаментальна зміна нашого мислення і цінностей, «зміщення парадигми», яка передбачає глибокі трансформації у баченні реальності, а це і буде важливим етапом на

шляху до подолання кризи. Відповідно, сьогоднішня ситуація потребує не стільки практичного експериментування, скільки радикального перегляду західних моральних та метафізичних парадигм.

Як свідчить практика, наш сучасник живе під постійним тягарем, під невпинним тиском нових соціальних реалій, будучи змушеним пристосовуватись до нових вимог, стандартів та гештальтів, водночас будучи тією ланкою, яка зв'язує величезну кількість інформаційних і взагалі усіх існуючих систем. Трансформації, які стосуються сучасної людини, основним чином відбуваються з її свідомістю, адже в сьогоднішній кризовій ситуації, коли свідомо похитнулись ті установки і цінності, якими людина керувалась у своїй життєдіяльності, зрозуміло стає та істина, що без єдності та злагодженості тих процесів, які забезпечуються свідомістю, людське Я зникає, а з ним зникає і людське в людині. При цьому всьому губиться й одинична людина, взагалі самі поняття «людина» сьогодні терпить значні метаморфози і трансформації. Людина замінюється на функцію людини, на сурогат людини.

У другому підрозділі «Функціональна роль поняття “криза” у філософії життя» розглядається тема соціокультурної кризи у трактуванні філософії життя: ними вона бачиться як така, що проникла на всі рівні життєдіяльності людини і тому вимагає оновлення пріоритетів та цінностей для подальшого розвитку майбутньої культури. Для цього слід обернути свій погляд не до умоосяжно-неосяжних істин та категорій, якими багата уся європейська традиційна культура і які перестали спрацьовувати, а треба безпосередньо звернутись до тієї сфери, яка зачіпає і хвилює кожного, – до самого життя.

Філософія життя початку ХХ століття, ставши своєрідним відгуком на вимогу часу, актуалізувала ідеї Ф.Ніцше, виявивши їх своєчасність. Філософії Ніцше було властиве гостро динамічне, процесуальне бачення людини як сущого, що служить «мостом», переходом, це і стало лейтмотивом, тим ідейним фундаментом, з якого вибудовується філософія життя. Теза «безпосереднім витоком постмодерну був досвід поразки» набуває особливої виразності при виявленні специфічної особливості генеалогічного методу як радикалізованої до межі установки підозри, що і було прийнято керівною стратегією для постмодерну.

Згушено-радикалізовано продовжує тему кризи в культурі книга О.Шпенглера «Занепад Європи», де культура є антагонізмом життя: життя – це завжди дещо первинне, яке не можна звести до біологічного існування, це завжди творче поривання у майбутнє, життя за своєю суттю завжди глибше і багатше за культуру.

Схожу думку розгортає і Г.Зіммерль, говорячи що протистояння культури і життя принесло в сучасне суспільство розрив зв'язків між минулими і всіма наступними культурними формами. Цей зв'язок виявився настільки зруйнованим, що на поверхні залишилось тільки безформенне життя, яке прагне заповнити пробіли, які утворились. В результаті цього культура стала сприйматися як деяка умовна, необов'язкова сфера буття. В

цій ситуації важко говорити про культурну цілісність і стабільність, які в наш час виявились остаточно зруйнованими. Культура як така все більше стає прозорою і умовною, зникаючи у дій віднощності, і нас все більше охоплює відчуття оголеності існування.

У третьому підрозділі **«Філософія екзистенціалізму як виявлення кризового стану свідомості»** розглядається антропомірний вимір кризи. Важливою особливістю екзистенціалізму постає його зверненість до буття за рахунок знецінення свідомості і мислення. Зосередження екзистенціалізму на проблемі духовної витримки людини, яка виявилась закинутою в ірраціональний потік подій, що вийшли з-під її контролю, зверненість її свідомості та існування до «ніщо» (в ніцшеанському тлумаченні), в результаті призвело до того, що екзистенціалізм як напрям філософії починає визначатись як «філософія кризи». В центр дискусій про сутність сучасної кризи ставиться уже не поняттєво-абстрактна категорія «розуму», а сама людина, її особистісний вимір існування. У філософії екзистенціалізму засвідчений факт зміни традиційної класичної моделі людини на «людину маси», саме цей феномен визначає сучасне європейське життя (Х.Ортега-і-Гассет). «Масова культура» принесла з собою моральнісний релятивізм, який плавно переростає у нігілізм, а основна небезпека нігілізму полягає в тому, що людина зосереджуючись на суцюзому, буття віддає забуттю, це і призводить до виникнення «серединного царства» (за М.Бердяєвим), в якому під загрозою знаходиться сама вкоріненість людини в бутті, що проявляється у поверховому, зовнішньому відношенні до життя: таке відношення свідчить про хворобу, про нездоров'я культури.

У четвертому підрозділі **«Аналіз західноєвропейської культури Франкфуртською школою»** основна увага зосереджена на розгляді нівеляції людини безликими соціальними структурами та її розчиненні в них. Соціально-філософська концепція франкфуртців включає в себе розгляд проблеми відчуження не лише у економічній та соціальній сферах, але й у вимірах психологічного та культурного життя, а це надає можливість побачити структурний механізм виникнення відчуження, його тривалість і наслідки для суспільства й людської особистості. Критика просвітницького розуму як засобу влади, що приводить до нового поневолення людини, здійснюється як критика інструментального розуму – як певного типу функціональної орієнтації розуму. Сьогоднішня ситуація характеризується такими установками свідомості, які несуть масову релятивізацію не лише цінностей доби Модерну, але роблять відносним та багатозначним існування самої людини, прагнучи звести її до площинності та приземлених поверховостей, за якими втрачаються та відчужуються не лише продукти діяльності людини, але відчужується і людське Я. Це починається з втрати індивідуальної ідентичності, – будучи прямим наслідком тих відчужувальних процесів, які відбуваються у раціонально орієнтованому західноєвропейському суспільстві та культурі, – переростаючи в смерть суб'єкта і закінчуючи втратою тілесності у віртуалізації життя, де тіло чи не

вперше починає виступати не обов'язковим фактором людського самоствердження та самореалізації людини у життєвому просторі.

У п'ятому підрозділі «Діагностика культурної ситуації ХХ століття як постмодерної і спроби виходу з кризи» з'ясовується специфіка постмодерної ситуації та постмодерного типу свідомості. У відповідності до теми дисертаційного дослідження доречно говорити не стільки про постмодернізм, що найбільш адекватно стосується філософської концептуалізації (за визначенням В.Вельша), скільки про постмодерність, що фіксує цілу низку культурних рухів, характерних для останньої третини ХХ століття. Осмислення співвідношення «Модерн – Постмодерн» виявляє специфіку постмодерної ситуації в цілому: від повного прийняття і позитивного ставлення до цілковитого неприйняття і лише негативних характеристик даного феномену. Постмодерн як культурна ситуація містить у собі інтенцію рефлексивності, надаючи «діагностику» реальності.

Для оцінювання цієї ситуації характерні крайнощі – від визнання постмодернізму найактуальнішою частиною сучасної культури до його повного неприйняття й інтерпретації як вірусу, який руйнує сучасну культуру. Крайнощі є не продуктивними, бо, врешті, постмодернізм – це особливий погляд на світ, особливе світовідчуття, яке характерне для людини нової епохи, тобто для нас сьогоднішніх, це «новий простір свідомості», який для нас постає цікавим саме тим, що в цьому просторі співіснують, перетинаються різноманітні фрагменти; саме тому про постмодерн можна говорити як про новий рівень буття людини. З іншого боку, постмодернізм – це відображення кризи – кризи модерну, кризи ідеалу всезагального прогресу, кризи західного раціоналізму як його основи, кризи раціонально обґрунтованих цінностей західної буржуазної культури. Постмодернізм – це самодіагноз західного суспільства і пошук Іншого, і свосвідна фіксація того, що неможливо його знайти. Одним з головних питань стає з'ясування того, наскільки стан, що описується як постмодерний, є хворобливим відхиленням і наскільки він може містити імпульси подальшого культурного розвитку людства.

У третьому розділі «Кризовий вимір свідомості як основна особливість постмодерністського типу світобачення» аналізуються основні форми соціокультурного життя на основі розгляду релігійної, мистецької, наукової та історично-суспільної форми.

У першому підрозділі «Релігійна свідомість епохи постмодерну: альтернативні перспективи чи згасання релігійності» розкриваються зміни релігійної суспільно-індивідуальної свідомості, які відбулися в результаті філософсько-інтелектуальних пошуків сучасності та характеризуються відмовою від сакрального, від Абсолюту, від класичних понять Бога, людини, авторства. Ця «велика відмова», з одного боку, засвідчує усунення релігійного в класичному розумінні цього слово, що, в результаті, призвело до кризовості в усіх областях життєдіяльності та існування людини, а з іншого боку, стало констатацією певної конкретно-історичної ситуації, перехідною ланкою у філософуванні на шляху

становлення «нової філософії», яка виробляє свою «нову мову», в якій змістились акценти і смисли.

Якщо ситуація Модерну була засвідчена секулярним станом культури, де філософема «смерті Бога» займала центральну позицію, то остання третина ХХ – початок ХХІ століття означені ситуацією постсекулярності як нової релігійної свідомості, що постає засвідченням нової епохи, бо якщо секулярна епоха ворожа до релігії, то постсекулярна епоха повертає увагу до неї (Х.Кокс, Ф.Фукуяма, С.Гантінгтон).

Для релігійної свідомості постмодерну є характерною тематика пустоти і мовчання, самотності і індивідуалізму – що засвідчено і у формах мистецтва, і у філософській проблематиці. Іноді це бачиться впливами східної ментальності, зацікавленість якою знов-таки характерна і для мистецтва, і для філософії, і для релігійних практик, але здається виправданим говорити про власні, європейські підстави для таких установок, що відповідає важливим для даного дослідження концептам кризового стану і переоцінки власних підстав.

Для постмодерну стає характерною перверсія самого християнства. Постсекулярна епоха засвідчує нову соціокультурну ситуацію на відміну від секулярної епохи, де чітко можна побачити «релігійне» і «не-релігійне». Особливістю постмодерної релігійної свідомості є те, що релігія, існуючи в сфері абсолютного культурного плюралізму різом та симулякрів (сама при цьому стаючи «симулякром»), втрачає свою первинну цілісність та ділиться на дріб'язкові прояви релігійності. Нові релігійні рухи стають все агресивніше налаштовані до традиційних релігій і створюють їм жорстку конкуренцію; у своїй діяльності вони схожі на «ринку спиритичних товарів». Відповідно, релігія втрачає свій вплив у просторі суспільних структур, втрачає свій статус єдиної надсистеми і стає всього на всього однією із підсистем в ряді інших систем (Д.Узланер). Сьогоднішня «віра в Бога» призвела до виникнення нового типу релігійних відносин, які орієнтовані на матеріально-споживачьке ставлення – вибір найбільш зручної форми віри.

У другому підрозділі **«Втрата образної цілісності та розважально-гедоністичний характер сучасного мистецтва як ознака кризи»** розглядається втрата змістовно-сислової наповненості сучасним мистецтвом, яке підміняється своїм сурогатом. Мистецтво, яке завжди характеризувалося орієнтацією на досконалу форму і максимальною змістовністю, позбулось своєї гармонічної цілісності та симетричності образів, внутрішньої єдності та цільності, тема вічно-прекрасного змінюється темою тимчасово-життєздатного, хаотична ентропія стає основною тематикою сучасного мистецтва. Мистецтво як високоінтелектуальна і високодуховна сфера зводиться до спрощеної для сприймання «естетичної форми ірреального обміну» (Ж.Бодрійяр) і констатує своїми надмірно епатажними, поверховими образами «присутню відсутність», встановлює дискурсивну практику, яка позбавлена предметності, натомість присутній еквівалент предмету, завдання якого «шокувати» свідомість публіки, привабити зовнішнім блиском та незвичністю. Стильова й змістова

синкретичність є нормою епохи постмодерну, для неї характерні нові, невідомі для попередніх епох театральні форми. Фіксується ситуація втрати мистецтвом самого себе. Мистецтво більше не є сферою, де відбувається духовний катарсис, ця сфера втратила спокій і відчуття прилученості до вищої гармонії, натомість мистецтво перетворилось на засіб впливу на людську свідомість.

Спрямованість сучасного мистецтва на зовнішній естетизм, який позбавлений єдиного внутрішнього смислу, підміняється плюралістичністю смислів. Комунікативність та «техніцизм» – як основні найбільш цінні властивості сучасної творчості – стають тим доменом (одиницею структури), який визначає спрямованість та розвиток усього сучасного поп-арту. В результаті мистецтво також постає однією зі сфер контролю, невіддільною від інших соціально-практичних сфер, але впливає уже через естетично-етичні виміри на становлення та формування свідомості виразно споживацького типу, яка б відповідала загальним стандартам суспільства.

У третьому підрозділі «Постмодерністський образ науки: від законодавчого до інтерпретативно-софістичного розуму» аналізується розуміння різних наукових парадигм. Два основні аспекти науки доби Просвітництва – посягання на істину та прагнення об'єктивності – обидві ці риси у деконструйованому вигляді обертаються підозрою до реальності та істини. Деконструкція такого типу раціональності засвідчує науку як недосяжну інституцію, наділену могутньою силою відчуження, інституцію, що маскується пошуками істини, але мотивована лише ствердженням влади. У ставленні до істини й розуму мислителі, орієнтовані на постмодерн, відроджують софістичні парадигми мислення. Статус самого знання втрачає свою стійкість, а його спекулятивна цілісність розколена. При усій привабливості установки на діалог достатньо очевидною є небезпека беззмістовної балаканини й релятивізму. На ґрунті радикального релятивізму пізнання не містить мотивації пошуку істини (Р.Рорті). «Криза» наукового знання відбувається через внутрішню ерозію основи легітимності знання. Класичне визначення границь різних наукових полів піддається тим самим новому перегляду: дисципліни зникають, на границях наук відбуваються незаконні захоплення і, таким чином, з'являються нові території. Спекулятивна ієрархія пізнань дає місце іманентній, «пласкій» мережі досліджень, границі яких постійно переміщуються.

Змінюються і суб'єкт-об'єктні відношення: суб'єкт завжди виступає радикально «не тим», підводячи до методологічних постулатів плюралізму. Виявляється, що дослідницька діяльність постійно має справу лише з інтерпретацією і ніколи з «чистим об'єктом», завжди з уже дослідженим об'єктом, інтерпретованим і кожного разу знову починає його досліджувати та інтерпретувати по-іншому. Немає нічого «природного» і «початкового», бо навіть біологічна реальність людини представляє собою дискурсивну конструкцію. Глобальна суб'єктивізація науки, де суб'єкт поглинає все, де він і пізнає, і пізнається, визначаючи своїми особливостями предмет вивчення, призводить до того, що суб'єкт втрачає свої пізнавальні функції,

перестає бути одним із двох полюсів пізнавальної діяльності, йому немає чого пізнавати, крім самого себе. Наукове пізнання (знання) все більше зводиться до корисних, практичних та ефективних цілей, які визначають соціальні запити сьогодення, відповідно, знання, «проявляє себе не лише в доказах, але і в уяві, роздумах, інституціональних розпорядженнях, політичних рішеннях» (М.Фуко).

Постмодерні способи орієнтації та здійснення думки виразно антисциентистські – і у цьому підставі як розширення можливостей наукового пізнання, так і створення звуженого образу науки, яка бачиться обслуговуючою владні структури сукупністю методів та домовленостей.

У четвертому підрозділі «**“Кінець історії”**» та **«смерть соціального»** як основний симптом європейської постсучасності осмислюються поняття «кінця історії» та «постісторії» як типи дискурсивної практики. Ідея історичного фіналізму актуалізується як відповідь на виникнення тієї соціокультурної кризи, яку сьогодні переживає західноєвропейське суспільство: апокаліптичні та есхатологічні настрої свідчать про те, що дійсність, в якій нам доводиться існувати, вимагає нових підходів та шляхів свого розвитку, а це, в першу чергу, свідчить про те, що потрібно по-новому сформулювати духовно-сміслову ядро культури, яке б відповідало запитам сучасності та допомогло осмислити ті глобалізаційні процеси, якими охоплена сучасна цивілізація.

У дискурсі «кінця історії» можна розрізнити принаймні два смисли – кінець історії як науки, що у іншому варіанті іменується як усунення метанаративів, і кінець історії як деякої буттєвої ситуації людини, коли можливості виникнення докорінно нового блокуються. Домінуючими чинниками сучасності постають технічний прогрес і глобалізація, які діють як сили, що уніфікують основні сфери соціального та суспільного життя, надаючи їм одноманітного характеру, орієнтованого на комфорт і зручність.

Несприйняття сциентистські орієнтованою думкою критичного потенціалу постмодерної думки виявляє зневажливу зверхність природничих наук до «неточної» і наративної гуманітарної парадигми. Одже, «кінець історії» у якості знятого арсеналу постмодерної свідомості є риторичною фігурою, що не слугує логічному обґрунтуванню, а діє як емоційний жест, як деяка мізансцена сучасного суспільства спектаклю.

Загалом поняття «кінця історії» відповідає такій установці свідомості, що уникає пояснення й обґрунтування, віддає перевагу поняттям-метафорам, діючим як лікувальний засіб – або заспокоюючим за посередництвом акценту на досягненнях і здійсненості, або таким, що забезпечують втечу від рутинної тягlosti історії через проголошений перерив. З одного боку, кінець історії тлумачиться в плані розвитку ідеї «постісторизму» як парадигми мислення, що постає в нерозривному зв'язку з кризою західної цивілізації (відродження ідейних мотивів О.Шпенглера з його сумною вісткою про занепад Заходу), з іншого боку, кінець історії дістає тлумачення власне в якості «кінця часів», «кінця людини» (що узгоджено з ідеями надлюдини Ф. Ніцше, тобто секуляризованим християнським дискурсом).

ВИСНОВКИ

1. Філософія постмодернізму є парадигмою нового типу рефлексії, яка позбавлена суб'єкт-об'єктної опозиції, натомість представлена «мовними іграми» (лінгво-семіотичними інтерпретаціями), деконструкцією та зміщенням усіх можливих смислів і змістів, призводить до стану дезорієнтації, а це дозволяє існуючій соціальній системі (владі) через посередництво дискурсивних практик маніпулювати свідомістю більшості індивідів. Постмодернізм виступає проти будь-яких репресивних владних практик, особливо проти просвітницької раціональності як такої, що нав'язувала тип мислення, спрямований на придушення живої індивідуальності, емоцій, бажань та переживань окремого індивіда на користь суспільної більшості. Діалогічне мислення, його інтерпретативний характер та інтертекстуальність покликані подолати класичну раціональність Нового часу, що дозволяє розширити сферу інтелектуально-філософських пошуків сучасності.

2. Свідомість як умова і фактор людської ідентичності, що надає людському існуванню смислу, цілісності та цільності, втрачає свою конструктивну та зрівноважуючу функцію. Натомість провідне значення займають деструктивні та руйнівні процеси, ентропія та нігілізм. Постмодернізм відділяє свідомість і мислення, поступово свідомість (як усвідомлення іншого і усвідомлення себе через іншого) відсувається на периферію, а на перший план виходить мислення як процес, який не орієнтований на смислотворення та розуміння, а лише постійне відтворення та інтерпретацію уже існуючих значень без означуваного. Багатофункціональність соціальної поведінки, файловість, мозаїчність, фрагментарність складають особливості нового (постмодерністського) типу свідомості, яка надає перевагу множинності та різності, поліфонії та багатоголосю, альтернативному та випадковому.

3. Результатом аналізу поняття «кризи» та кризових явищ, якими репрезентується наша європейська сучасність, постає ствердження, що криза за своєю суттю постає явищем, яке характеризується внутрішньо розімкненою, відкритою структурою, а це свідчить про його тимчасовий, змінний характер: у XX столітті концепт кризи набуває якісно іншого звучання, утверджуючись як довготривале та неперехідне явище. «Катастрофічність» на відміну від кризи є самозамкненою структурою, що свідчить про загрозу тотального самознищення не просто окремо взятої культури, цивілізації чи певної групи індивідів, а загрожує існуванню самого людства: іншими словами, катастрофа постає набагато глобальнішим явищем за своїм масштабом, тому що загрожує не просто культурно-ціннісним руйнуванням, а і фізичним самознищенням.

4. Однією з основних проблем сьогодення постає антропологічна катастрофа: сучасному індивіду стає все важче ідентифікувати своє Я, цілісне людське Я замінюється множинністю ідентифікацій, різноманітними «я», між

якими стає неможливим відшукати себе справжнього. Трансформації, які відбуваються з нашим сучасником, основним чином відбуваються з його свідомістю і у глибинах його свідомості, адже у сьогоденній кризовій ситуації стає зрозумілою та істина, що без єдності та злагодженості тих процесів, які забезпечуються свідомістю, людське Я зникає, а з ним зникає і людське в людині.

5. Першою робить переосмислення цінностей класичної європейської культури філософія життя, яка вказує на їх недовість, пропонуючи новий вимір філософствування, роблячи людину безпосереднім суб'єктом пізнання: цінність філософії життя проявляється в нових установках свідомості та утвердженні нових цінностей, які прагнули пояснити життя, виходячи з нього самого.

6. Філософія екзистенціалізму, акцентуючи свою увагу на буттєво-критичних, пограничних, кризових ситуаціях, які засвідчують хиткість, ненадійність людського існування, вводить в центр філософських дискусій людину та її існування, яке постає набагато складнішим феноменом, ніж поняття «життя», бо репрезентує усю складність зв'язків на неоднозначність людської ситуації у світі. Лише через зіткнення з пограничними ситуаціями (смерть, туга, страх), людина повною мірою проявляє себе.

7. Зберігає свою значущість критичний розгляд утилітарно-інструментального розуму: інструментальний функціоналізм розуму засвідчив остаточну поразку європейського типу мислення, де ідеї перетворились на «речі» і репресивні технології, коли людина зробилась елементом великої схеми, а науково-технічний прогрес максимально спростив як комунікативні стосунки між індивідами, так і саму людську сутність звів до машинного, до певного набору якостей і властивостей, які піддаються контролю з боку репресивного розуму. Виникає парадокс: чим могутніша міць людини в технологічному плані, тим вона більше деградує і зникає як Людина.

8. Зіставлення двох світоглядних парадигм – модерної та постмодерної – з однієї сторони, дає ґрунт для розуміння тих кризових процесів, якими характеризується соціокультурна ситуація сучасності, а з іншої сторони, висуває нові перспективи і можливості для подолання «надто людського» в людині, обмежити владу репресивного ratio і сформувати нові критерії мислення та установки свідомості індивіда, які б відповідали запитам сучасної епохи.

9. Постмодернізм як явище кризового світовідчуття сучасності конституює не просто утвердження індивідуального соціально орієнтованого буття, але, насамперед, вказує на те, що існування людини в самій основі позбавлене власної основи, онтологічності, вкоріненості, тим самим формується новий тип людини, яка уже не «відірвана» від своєї основи, але яка її позбавлена, натомість вона знаходиться на перетині різноманітних зв'язків та повідомлень, що створює видимість її вагомості та важливості.

10. Пліуралізм та релятивізм, які стали можливими з моменту «смерті Бога» і стали основою постмодерністського відношення до світу, позбавили нашого сучасника трепетного відчуття священного, трансформували

релігійне живе сприймання та світовідчуття у комфортну сферу максимально зручних для себе стосунків. Якщо полеміка атеїста і теїста модерного типу розгорталась у площині «вірю – не вірю», тобто не виходила за рамки божественного, бо основним об'єктом «суперечки» все одно був Бог, то сьогодні акценти змістились суттєво. Постмодернізм не заперечує існування Абсолюту, а робить гірше, формуючи «нову свідомість», яка по суті є байдужою до існування чи не існування Абсолюту, формуючи тип мислення, який орієнтує на множинність можливостей і смислів, де існування Бога постає однією з можливостей, не визначуваною в своїй основі.

11. Деструктивний характер сучасного мистецтва ввібрав в себе несвідоме бажання індивіда до саморуйнування, до безцільної жорстокості, до тимчасової насолоди, яка не залишає свого сліду у внутрішньому світі індивіда. Маніпуляція полами, зіпсованими, не придатними речами, які стають матеріалом для конструювання нової образності, стає репрезентацією зміни ціннісно-смыслових орієнтирів та відображає ситуацію внутрішнього самовідчуття людини пост-сучасності. Розважально-гедоністичний характер сучасного мистецтва свідчить про втрату чітких внутрішніх критеріїв прекрасного, на перший план виходять зовнішні чинники, які формують відношення і смаки масового глядача (споживача) відповідно до соціальних запитів сьогодення. Реклама і гламур постають новою «ідеологією», яка формує естетичне сприймання дійсності: гуманізм, новизна, свободна творчість більше не є основними показниками і вимогами, навпаки, сучасне мистецтво покликане формувати свідомість, яка б відповідала загальним стандартам сучасного суспільства, тобто виконувати певне соціальне замовлення, бути однією із сфер контролю, невіддільною від інших соціально-практичних сфер, але вплив тут здійснюється через естетично-етичний вимір.

14. Яскравим репрезентантом сьогоденної кризи постає суспільство та окремий індивід, якому приходится існувати в цьому соціумі. Втративши історичний зв'язок з минулим, яке більше нічому не вчить, сьогоденній індивід не бачить майбутнього, він застряг у вічному «тепер», яке позбавлене ціннісно-смыслового наповнення, онтологічної вкоріненості, утверджуючи самоцінність кожної миті, яка тягне за собою наступну мить, але по суті ні до чого не веде. «Кінець історії» з необхідністю призводить і до «кінця соціального», бо масова культура, технократизм, безлікі акти невинної комунікації – це свідчення того, що виникла нова соціокультурна ситуація, яка представлена присутньою відсутністю ціннісно-смыслового та історичного ядра, а їх відсутність не дозволяє здійснювати свободні акти свідомості; як результат – втрата людиною своєї ідентичності, розпилення людського Я на множинні ідентичності-я, які не мають спільної основи, а це призводить до всеможливих розладів та неврозів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у закордонних наукових виданнях

1. Галушак М. Філософ в епоху постмодерна: от інтелегента к інтелектуалу / М. Галушак // Вестник философии и социологии Курского государственного университета. – 2013. – № 2. – С. 81–89.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Задерецька М.С. Кризовий стан сучасної свідомості: відчужена реальність чи світ симулякрів? / М.С. Задерецька // Філософські пошуки. Вип. XIX. – Львів – Одеса : Cogito – Центр Європи, 2005. – С. 243–252.

3. Задерецька М.С. Відповідальність філософії мистецтва перед сучасним світом / М.С. Задерецька // Філософські пошуки. Вип. XX. – Львів – Одеса : Cogito – Центр Європи, 2006. – С. 40–52.

4. Задерецька М.С. Герої Достоєвського і сучасна свідомість / М.С. Задерецька // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки. – 2007. – № 8. – Луцьк : Вежа, 2007. – С. 26–31.

5. Задерецька М.С. Порівняльний аналіз феномену «кінця історії» у Гегеля та в постмодернізмі / М.С. Задерецька // Філософські пошуки. Вип. XXV. – Львів – Одеса : Cogito – Центр Європи, 2007. – С. 65–72.

6. Задерецька М.С. Постмодерне суспільство і криза християнських цінностей / М.С. Задерецька // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Вип. 352–353. Філософія. – Чернівці : Рута, 2007. – С. 209–213.

7. Галушак М.С. Франкфуртська школа про західноєвропейську культуру / М.С. Галушак // Проблеми гуманітарних наук. Філософія. Вип. 25. Зб.наукових праць. – Дрогобич : Ред.вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2010. – С. 237–247.

Публікації в інших виданнях

8. Задерецька М.С. Два полюси одного цілого (за працями М. Бердяєва) / М.С. Задерецька // Російський срібний вік: рецепція німецької класичної філософії. Вип. 12. Матеріали наукової конференції. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2007. – С. 196–207.

9. Задерецька М.С. Порівняльний аналіз внутрішнього світу героїв Достоєвського та сучасної людини / М.С. Задерецька // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє» 18–19 квітня 2007 року: У 2-х т. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2007. – С. 161–165.

10. Задерецька М.С. Духовна криза в сучасній європейській культурі / М.С. Задерецька // Філософія гуманітарного знання: раціональність і духовність. Матеріали Міжнародної наукової конференції 2–3 жовтня 2008 р. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 323–326.

11. Задерецька М.С. Феномен постмодернізму в світлі аналізу А. Беліма творчості С. Пшибишевського / М.С. Задерецька // Проблема суб'єктивності

у філософії та культурі російського Срібного віку : Матеріали Міжнародної наукової конференції 7-9 травня 2009 року. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – С. 514–517.

12. Галушак-Заdereцька М.С. Свідомість як проблема чи проблема свідомості? / М.С. Галушак-Заdereцька // Діалектика духовних процесів : вип. третій. Матеріали Всеукраїнської конференції студентів-філософів та молодих науковців. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – С. 18–20.

13. Заdereцька М.С. Діагностика сучасної антропологічної ситуації: варіант М. Бердяєва / М.С. Заdereцька // Історія філософії у вітчизняній духовній культурі [Текст] / відп. ред. Аляєв Г., Суходуб Т. / Тов-во рос. філ. при Укр. філ. фонді; Полтавський нац. тех. ун-т ім. Ю. Кондратюка; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України; Центр гум. освіти НАН України. – Полтава: ООО «АСМІ», 2014. – С. 642–648. – (Український часопис російської філософії. Вісник Товариства російської філософії при Українському філософському фонді; вип.11).

14. Галушак М.С. Множинність смислів та інтертекстуальність як основні репрезентанти постмодерністського мистецтва: новий вид естетизму / М.С. Галушак // Буття філософії: здобутки минулого та виклики сучасності. Всеукраїнська наукова конференція 270-28 листопада 2014 року, м. Дніпропетровськ / відп. ред. Ю.О. Шабанова ; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – С. 64–65.

АНОТАЦІЇ

Галушак М.С. Філософсько-культурологічний аналіз кризового стану європейської свідомості епохи постмодерну. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2015.

У дисертації проведено аналіз кризового стану європейської свідомості в епоху постмодерну, виявлено смисл та специфіку поняття «кризи», здійснено історично-філософський аналіз виникнення та розгортання кризових тенденцій у свідомості сучасного європейця, аналізується постмодерна парадигма свідомості як така, що засвідчує докорінні зміни у світовідчутті та основних сферах життєдіяльності індивіда.

Увагу сконцентровано на антропологічному змісті постмодерної думки як такого способу мислення, що дозволяє з достатньою мірою очевидності й достовірності експлікувати зміст феноменів свідомості, які характеризуються нігілістичним спрямуванням та деструктивними процесами, що руйнують критично-аналітичну функцію мислення.

Обґрунтовано, що негативістське спрямування постмодерністського мислення постає не лише дестабілізаційним та деструктивним процесом, що проявляється в апокаліптичній спрямованості думки, а є пошуком нової

конструктивності та цілісності, які постають зверненими на культуру та соціальність.

Ключові слова: криза, філософія життя, екзистенціалізм, постмодерн/постмодернізм, постмодерна парадигма свідомості, кінець історії, постісторія.

Галушак М.С. Філософсько-культурологічний аналіз кризисного состояния европейского сознания эпохи постмодерна. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2015.

В диссертации анализируется кризисное состояние европейского сознания в эпоху постмодерна, установлены смысл и специфика понятия «кризис», осуществлен историко-философский анализ возникновения и развития кризисных тенденций в сознании современного европейца, проанализирована постмодерная парадигма сознания как такая, что свидетельствует об основательных изменениях миропонимания и главных сфер жизнедеятельности индивида. Это обусловило постановку проблемы, которая акцентирует внимание на разрушении жизненно-поведенческих принципов и ориентиров, характерных для традиционной классической эпохи, представленной просветительскими типами мысли, и шире – характерными для секулярной новоевропейской автономной рациональности, что достаточно часто вызывает растерянность широких слоев населения и способствует возникновению кризиса сознания, его установок, переоценку идей и поведенческих моделей.

Аспектом новизны диссертационной работы является культурологический та антропологический анализ постмодернистской философии, определена содержательная специфика современного мировосприятия и выявлены механизмы его трансформации. Проанализировано антропологическое содержание постмодерной мысли как такого способа мышления, которое позволяет со всей очевидностью и достоверностью эксплицировать содержание феноменов сознания, которые характеризуются нигилистической установкой и деструктивными процессами, разрушающими критично-аналитичную функцию мышления и ведущими к потере идентичности современным индивидом своего Я. Осуществлен анализ концептов «смерти Бога», «смерти субъекта», «смерти автора» в рамках постмодернистской философии, которые выступают своеобразной парадигмальной установкой такого типа мышления, которое фиксирует не абсолютные, а историко-конкретные, историко-детерминированные и исторически-переходные состояния самосознания европейской культуры. Показано изменение установок сознания в искусстве, типичном для постмодернистской чувствительности, ориентированной на тематику хаотичной энтропии: это обуславливает разрушение целостного

художественного образа и блокирует установку на катарсис, акцентируя искусственную иллюзорность – это свидетельствует о кризисе символических форм и невозможности отличить настоящее от подделки; почвой искусства становится не выработка человеческого в человеке, а потребление в форме безответственных развлечений.

Установлено, что постмодернистская модель мышления находится в тесной связи с софистикой, а это свидетельствует о некоторой инварианте познавательного процесса. Обосновано, что негативистская установка постмодернистского мышления выступает не только дестабилизирующим и деструктивным фактором, который обнаруживается в апокалиптическом направлении мысли, а, в первую очередь, является поиском новой конструктивности и целостности, которые обращены на культуру и социальность.

Ключевые слова: кризис, философия жизни, экзистенциализм, постмодерн/постмодернизм, постмодерная парадигма сознания, конец истории, постистория.

Halushtchak M. S. Philosophical-culturological analysis of the crisis state of European consciousness of epoch postmodern. – Manuscript.

Dissertation is on the receipt of scientific degree of candidate of philosophical sciences after speciality 09.00.04 - philosophical anthropology, philosophy of culture. – National Pedagogical Drahomanov University. – Kyiv, 2015.

The dissertation represents the analysis of the crisis state of European consciousness in an epoch postmodern, sense and specific of «crises» concept are euded, the historically-philosophical analysis of origin and development of crisis tendencies is carried out in consciousness of contemporary European, the postmodern paradigm of consciousness is analyzed as such that certifies drastic alternations in attitude and basic spheres of vital functions of individual.

The culturological and anthropological analysis of post-modernism philosophy comes forward as an aspect of novelty of this dissertation work, the rich in content specific of modern perception of the world is certain and the mechanisms of its transformation are exposed. The analysis of concepts of «death of God», «death of subject», «death of author» is carried out within the limits of post-modernism philosophy that appears to be such type thinking, that fixes not absolute, but historically-concrete, historically-determined and historically-transitional state consciousness European culture.

Reasonably, that negative aspiration of the post-modernism thinking appears not only a destructive process that shows up in the apocalyptic orientation of idea, and, first of all, is the search of new structurality and integrity, that appear convolute on a culture and sociality.

Keywords: crisis, philosophy of life, existentialism, post-modern/post-modernism, postmodern paradigm of consciousness, end of history.

Підписано до друку 29.04.2015. Формат 60x84 1/16.
Ум. друк арк. 0,9. Гарн. Times New Roman
Папір офс. Друк офс. Тираж 100 прим.

ТзОВ «Трек-ЛТД»
вул.Д.Галицького, 1, м.Дрогобич, 82100
Тел. (03-24) 41-08-90
drukstv@gmail.com

**НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова**

100304297

